

Kolonialismin maailmaa hahmottamassa

Antti Kujala:

Kivenmurskaajat: Kolonialismin historia. Atena 2019. 519 s. ISBN 978-952-300-534-1.

Kolonialismin yleishistorian kirjoittaminen on haastava tehtävä, eikä vähiten siksi, että kolonialismi on moniulotteinen ja kiistelty käsite, jota on käytetty kuvaamaan monenlaisia historiallisia prosesseja sekä niiden yhä jatkuvia vaikutuksia ja perintöjä nykypäivässä. Ilmiöiden moniulotteisuuden ja maantieteellisen laajuuden lisäksi ajallinen syvyys tekee tehtävästä vähemmän kadehdittavan. Jo näistä syistä kokenutta tutkijaa, dosentti Antti Kujalaa tulee arvostaa päätöksestä kirjoittaa ensimmäinen moderni suomenkielinen yleisteos kolonialismin historiasta. Helposti lähestyttävä kirja tekee kolonialismin keskeisiä ilmenemistapoja tutuksi niin tutkijoille ja opiskelijoille kuin myös teemasta kiinnostuneelle suurelle yleisölle. Kujalan teos ei ole täydellinen, mutta se on mielenkiintoinen matka kolonialismin maailmaan.

Kujala itse ilmoittaa tavoitteekseen ”kuvata kolonialismin mekanismeja – sen poliittisen taloustieteen periaatteita” (s. 19). Painotus on täten valtiollisissa toimijoissa, poliittisten intressien ja tapahtumakulkujen selittämisessä ja taloudellisissa aspekteissa sekä näiden yhtäläisyyksissä eri paikoissa ja eri aikoina. Näkökulma on pääosin valkoisten kolonialistien. Jos/kun lukija tämän hyväksyy, hän voi arvioida, miten matka on toteutettu. Yleisesityksille luonteenomaiseen tapaan kyseessä on eräänlainen aihealueen kohokohien kiertue. Tämä tarkoittaa sekä sisällöllistä laajuutta että (usein) myös käsittelyn tiettyä pintapuolisuutta ja sirpalemaisuuutta.

Kirja lähtee liikkeelle Espanjan Amerikkojen valloituksesta tarjoten yleiskatsauksen Espanjan siirtomaavallan logiikasta ja aspekteista, alkuperäiskansojen käännytyksestä orjakauppaan. Seuraavat luvut kuvaavat Karibian plantaasitaloutta ja eurooppalaisten varhaisia Aasian kolonioita, jälkimmäisiä tosin vain muutaman sivun verran. Sitten vauhti vain kiihtyy. Luvuissa hypitään niin ajallisesti kuin maantieteellisesti Brittiläisen imperiumin, Ranskan uuden ja vanhan imperiumin, Intian valloituksen ja Afrikan jaon kautta kohti 1900-

lukua. Tätä seuraavat useampiin lukuihin jaetut osiot kolonialistisesta taloudesta ja hallitsemisesta. Vaikka näissäkin liikutaan tiuhasti paikasta toiseen, Kujalan ote on asiantunteva ja lukija huomaa teoksen kytkeytyvän tiettyihin valikoituihin paikkoihin, kuten Intiaan, Etelä-Afrikkaan, Saksan Lounais- ja Itä-Afrikkaan, Algeriaan, Keniaan sekä Kongoon. Näiden avulla Kujala avaa kolonialismin hallinnon muotoja, maajakoa ja taloudellista hyväksikäyttöä sekä sivuaa myös sivistämistehtävää eli eurooppalaisten yritystä viedä omat arvonsa ja tapansa muuhun maailmaan ja muuttaa natiiveja eurooppalaisten kaltaisiksi. Kujalan analyysi esimerkiksi ranskalaisvalloituksen vaikutuksista Algeriassa on kiinnostava kuvaus maanomistuksen uusjakoihin sisältyvistä motiiveista ja rodullisista uskomuksista, samoin kuvaus kuningas Leopoldin pakkovallasta Kongossa.

Sitten kirjan tahti muuttuu ja on osin yllättäväkin, että noin puolet kirjasta käsittelee dekolonisaatiota eli siirtomaavallan virallista purkamista 1900-luvun maailmansotien jälkeen. Seuraavat luvut Intiasta Algeriaan ja Kongosta Vietnamin sotaan keskittyvät pääosin poliittisen historian ja vapaustaisteluiden prosesseihin ja ristiriitaisuuksiin yhdessä paikassa kerrallaan ja muutaman vuosikymmenen aikavälillä. Lukujen luonne siis tiivistyy ja Kujalan analyysi syvenee. Ero kirjan alkuosaan on niin selkeä, että voi jopa kysyä, olisiko kirjan rakenne kokonaisuudessaan voinut olla enemmän ”kolonialismin nousu ja lasku” -tyyppinen. Tällöin tekijä olisi ehkä voinut keskittyä kolonialismin nousuun aina tietyllä alueella yksi luku kerrallaan eikä pirstaloiden tapahtumakulkuja, kuten nyt tapahtuu kirjan ensimmäisellä puoliskolla. Olisiko dekolonisaatiosta voinut kirjoittaa ihan oman kirjansa, jolloin kolonialismin ”nousun” eri aspektien kuvaamiseen olisi jäänyt enemmän tilaa? Alun sirpalemaisuus korostuu esimerkiksi luvussa ”Eurooppalaisten käsitys siirtomaiden yhteiskunnista,” jossa näinkin iso teema saa vain kaksi ja puoli sivua tekstiä.

Vaikka Kujalan teos on tiiliskivimäinen, on siitä rajattu ulos monia kolonialismin tärkeitä ulottuvuuksia. Asutuskolonialismia (tai kuten Kujala sitä kutsuu, mahanmuuttajakolonialismia) käsitellään jonkin verran eteläisen Afrikan ja Algerian yhteydessä, mutta esimerkiksi Australian ja Pohjois-Amerikan mantereiden valloitusta ei tuoda esiin. Etelä-Amerikasta Espanjan kolonialistiset valloitukset ovat mukana, mutta Espanjasta itsenäistyneiden maiden, kuten Argentiinan, harjoittama kolonialismi ei. Myös Venäjän tai Kiinan harjoittama kolonialismi uupuu pääosin, samoin Euroopan sisäinen kolonialismi, kuten Pohjoismaiden toimet Saamenmaalla. Tämä on toisaalta hyvin ymmärrettävää, sillä kaikkea kolonialismin historiaa on hankala, ellei mahdollon sijoittaa yksiin kansiin.

Ehkä kaikkein harmillisin poisrajaus on kolonialismin kulttuurinen puoli. Sivistämistehtävää sivutaan useinkin, mutta jälkikoloniaalinen teoria, diskurssit, rodullistami-

nen, eronteot, monimutkaiset identiteetit ja auktoriteetin rakentumiset, sekä arjen intiimi kolonialismi – se mikä on usein nykytutkimuksessa kolonialismin historian keskiössä – on kirjassa marginaalissa tai ei mukana ollenkaan. Sama koskee ylijarajista imperiumien sisäisten ja välisten verkostojen, yhteyksien ja virtauksien historiaa. Kolonialismin kipeistä perinnöistäkään lukija ei paljoa opi. Nämä poisrajaukset yhdessä valtiokeskeisen ja Eurooppa-keskeisen näkökulman kanssa antavat kirjalle hivenen vanhahtavan vaikutelman. Tai kuten kirjoittaja itse asian ilmaisee: hän tekee ”normaalia historiantutkimusta” nojaten laajaan valikoimaan pääosin perinteistä kolonialismin historian tutkimuskirjallisuutta (s. 20).

Paikoin Kujalan kannanottoja on myös helppo haastaa. Hän muun muassa väittää, että Yhdysvalloilla ei ollut kolonialistisia traditioita tai että maa valloitti merentakaisia alueita, kuten Filippiinit, ”puoleksi vahingossa” (s. 401). Todellisuudessa tämä ”vahinko” kesti puoli vuosisataa ja sisälsi ääretöntä väkivaltaa, taloudellista hyödyntämistä ja jopa haaveita asutuskolonialismista. Kujala unohtaa, että koko Yhdysvallat on rakentunut kolonialistiselle valloitukselle, väkivallalle, rodullistamiselle ja eronteolle, ja että sen nykyinen ”epämuodollinen” imperiumi kattaa yhä esim. Puerto Ricon (territoriona).

Puutteistaan huolimatta Kujalan teos tulee tarpeeseen. Se sysää suomenkielistä kolonialismin historian kirjoitusta selkeästi eteenpäin tarjoamalla aiheesta kiinnostavan, poliittis- ja taloushistoriallisesti painottuneen käsittelyn. Kujala tuo esiin yhden tavan lähestyä kolonialismin rikasta historiaa, tavan, josta muut historioitsijat voivat ponnistaa ja visioida erityyppisiä yleisesityksiä keskittyen vaikkapa asutuskolonialismiin, kolonialismin kulttuurihistoriaan tai Pohjoismaiden kolonialismiin.

Janne Lahti, Akatemiätutkija, dosentti
Helsingin yliopisto